

Οι εργατικές κατοικίες στην Βόρεια και στη Νότια Ιταλία

Ερευνητική Εργασία

Ευάγγελος Αρλέτος

Επιβλέπων καθηγητής: Άγγελος Παπαγεωργίου

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Πολυτεχνική Σχολή
Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών
Ακαδημαϊκό έτος 2022-23
Ιωάννινα 2023

Οι εργατικές κατοικίες στην Βόρεια και στην Νότια Ιταλία

Δίπολο

Ανάλυση Παραδειγμάτων

Συμπέρασμα

Ευάγγελος Αρλέτος

Επιβλέπων καθηγητής
Άγγελος Παπαγεωργίου

Περίληψη

Στο τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, η Ιταλία ήταν κοινωνικά διχασμένη και οικοδομικά συντετριμμένη, εξαιτίας του γεγονότος πως βρισκόταν για δύο δεκαετίες υπό τον φασιστικό ζυγό και διότι καταστράφηκαν εκατομμύρια κατοικίες κατά την διάρκεια τον βομβαρδισμών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να μεγεθύνεται ακόμα περισσότερο το χάσμα μεταξύ ιταλικού Βορρά και Νότου σε όλα τα επίπεδα. Αυτή τη στιγμή της κρίσης έπρεπε να ληφθούν μέτρα για την ανοικοδόμηση του έθνους τόσο σωματικά όσο και ψυχολογικά. Ένας τρόπος ήταν μέσω της αρχιτεκτονικής και της πολεοδομίας, το σχέδιο Ina-Casa για εργατικές κατοικίες δημιούργησε περισσότερες από 350.000 μονάδες κατοικιών σε όλη την Ιταλία κατά τη διάρκεια δύο επταετών φάσεων (1949–56 και 1956–63) και τις θέσεις εργασίας για την κατασκευή τους. Συγκεντρώνοντας τις προσπάθειες πολιτικών, μεταρρυθμιστών, αρχιτεκτόνων, ακόμη και των ίδιων των εργατών, η διοίκηση της Ina-Casa καθώς και οι γειτονίες που χτίστηκαν παρείχαν ένα σημαντικό μέσο με το οποίο οι Ιταλοί ξαναφαντάστησαν τους εαυτούς τους και την εθνική τους κοινότητα στη μεταπολεμική περίοδο. Από τις πολλές γειτονίες που χτίστηκαν τρεις - η Tiburtino στη Ρώμη, η QT8 στο Μιλάνο είναι πειστικές ως περιπτώσιολογικές μελέτες που καταδεικνύουν τα σημαντικά αποτελέσματα του σχεδίου. Ο πολεοδομικός και ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός των κοινωνικών αυτών κατοικιών συνέβαλαν στην επικρατούσα τάση για τοποθέτηση των κατώτερων τάξεων στην περιφέρεια των πόλεων, εν μέρει επειδή ήταν ευκολότερο να κατασκευαστούν έργα μεγάλης κλίμακας όπου η γη ήταν φθηνή. Στην αρχιτεκτονική, η χρήση τοπικών υλικών αντανάκλασε την επιθυμία πολλών σχεδιαστών να έρθουν σε ρήξη με το πρόσφατο παρελθόν, ιδιαίτερα με τα που είχαν δημιουργηθεί την φασιστική περίοδο. Μέσα στα σπίτια, η οικιακή ζωή εκατομμυρίων οικογενειών επαναπροσδιορίστηκε μέσω της παροχής βασικών ανέσεων όπως τρεχούμενο νερό, υδραυλικά και ηλεκτρικό ρεύμα και μέσω του σχεδιασμού χώρων που αντικατοπτρίζουν τις αναπτυσσόμενες αντιλήψεις για την οικογένεια. Αυξάνοντας το βασικό βιοτικό επίπεδο των πιο απόρων, η δημιουργία εργατικών κατοικιών έκανε περισσότερα για να ενοποιήσει το έθνος από οποιαδήποτε άλλη προηγούμενη οντότητα. Ωστόσο, γίνεται εύκολα αντίληπτό πως οι εργατικές κατοικίες και περισσότερο μεγάλωσαν παρά γεφύρωσαν το κενό μεταξύ Βορρά και Νότου.

Abstract

When the World War 2 was over, Italy was socially divided and structurally devastated, due to the fact that it had been under the fascists for two decades and because millions of homes were destroyed during the bombing. This had the effect of further widening the gap between Italian North and South at all levels. At this moment of crisis steps had to be taken to rebuild the nation both physically and psychologically. One way was through architecture and urban planning, the Ina-Casa project for workers' housing created more than 350,000 housing units throughout Italy during two seven-year phases (1949–56 and 1956–63) . Bringing together the efforts of politicians, reformers, architects, and even the workers themselves, the administration of Ina-Casa and the neighborhoods it built provided an important means by which Italians reimagined themselves and their national community in the postwar period. Of the many neighborhoods built, three - Tiburtino in Rome, QT8 in Milan are convincing case studies demonstrating the project's significant results. The town planning and architectural design of these social housing contributed to the prevailing tendency to place the lower classes on the periphery of cities, in part because it was easier to build large-scale projects where land was cheap. In architecture, the use of local materials reflected the desire of many designers to break with the recent past, particularly those created during the Fascist period. Inside homes, the domestic life of millions of families was redefined through the provision of basic amenities such as running water, plumbing and electricity, and through the design of spaces that reflected evolving notions of family. By raising the basic living standards of the poorest, the creation of workers' housing did more to unify the nation than any other previous entity. However, it is easy to see that the workers' housing grew more than they bridged the gap between North and South.

*Σε όσους ήταν εκεί,
Σε αυτόν που με κράτησε εκεί.*

Σε αυτούς που αγαπώ.

Περιεχόμενα

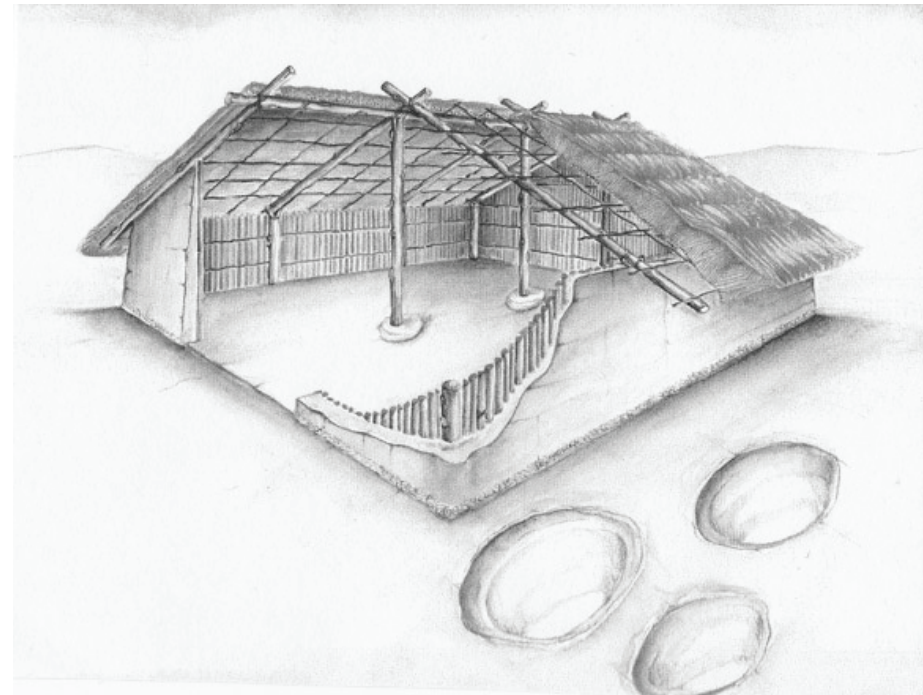
6.....	1. Η έννοια της κατοικίας
7.....	2. Η ιδιομορφία και το χάσμα μεταξύ ιταλικού Βορρά και Νότου
10.....	3. Οι κοινωνικές και οικονομικές συνέπειες μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου
14.....	4. Η μετάβαση από τις λαϊκές στις κοινωνικές κατοικίες
15.....	5. Il Piano INA-Casa (1949-1963)
18.....	6.1. Quartiere Corso Sebastopoli, Torino
19.....	6.2. Casa Alta QT8, Milano
21.....	6.3. Forte Quezzi/Biscione, Genova
22.....	6.4. Casa in via dello Sprone, Firenze
24.....	7. Tiburtino, Roma
27.....	8.1. Le Vele Di Scampia, Napoli
30.....	8.2 INA-CASA Alberobello, Puglia
31.....	8.3 ZEN, Palermo, Sicilia
35.....	9.Εν είδει συμπεράσματος
36.....	10.Βιβλιογραφία
37.....	11.Δικτυογραφία
38.....	11.Κατάλογος Εικόνων

Εισαγωγή

1. Η έννοια της κατοικίας

Κατοικία ορίζεται και αναγνωρίζεται ,το πλαίσιο και η συνήθως ορισμένη και προστατευμένη περιοχή στην οποία ο άνθρωπος πράττει, ενεργοποιείται και αλληλοεπιδρά σε ένα σύμπλεγμα αλληλουχιών και ενεργειών που είναι αποτελέσματα τόσο της βιολογικής όσο και της κοινωνικής του υπόστασης. Αξιοσημείωτες λειτουργίες όπως η ξεκούραση ,τόσο η πνευματική όσο και η σωματική, η εστίαση, η διασκέδαση και η ψυχαγωγία, η μόρφωση και η μελέτη, ακόμα και οι πρώτες απόπειρες κοινωνικοποίησης διαδραματίζονται στο πλαίσιο του 'χώρου της κατοικίας, κατατάσσοντας την έτσι ως πρόπλασμα και μικρογραφία της κοινωνίας. Μέσα σε αυτόν τον χώρο το άτομο συναντάται να υπάρχει και να διαβιεί το μισό κομμάτι της ζωής του αν όχι και περισσότερο, πόσο μάλλον όταν με την άνθιση της τεχνολογίας και των μέσων έχει πάρει μεγάλη έκταση η εργασία κατ' οίκον αλλά και άλλες πτυχές της ζωής μας όπως η συναναστροφή, η επικοινωνία ακόμα και οι διαπροσωπικές σχέσεις. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργείται μια συνεπάρχουσα σχέση μεταξύ κατοικίας, κοινωνικού πλαισίου και ακόμα πιο συγκεκριμένα εργάτη. Καθώς, η κατοικία έχει αποτελέσει τόσο προιον όσο και αντικείμενο κτήσης μείζονος σημασίας αλλά ταυτόχρονα και μέσο στέγασης και ανάπαυσης των εργατών που μοχθούν για την παραγωγή της. Έτσι, η κατοικία, αποτελεί ένα από τα κυριότερα εμπορεύματα και κινητήριους μοχλούς των κοινωνιών ,ιδιαίτερα στις κοινωνίες τις Δύσης με όλες τις συνέπειες που αυτό συνεπάγεται.

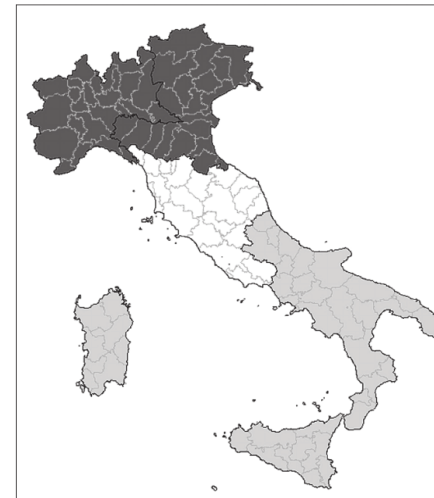
Πέρα από το ρόλο του κοινωνικού αγαθού η κατοικία σε ορισμένα στάδια άρχισε να λειτουργεί σαν εμπόρευμα καθώς είχε την δυνατότητα να πωληθεί, να ενοικιαστεί, να κληρονομηθεί, ακόμα να αποτελέσει και αντικείμενο προίκας ή συμφιλίωσης προκειμένου να αποφευχθούν εχθρότητες ιδιαίτερα σε χώρες της Νότιας Ευρώπης και κυρίως της Μεσογείου όπως η Ιταλία. Επιπλέον, μέσω της ανάγνωσης και κατανόησης της κατοικίας χρηστικά, αγοραστικά αλλά και ηθικά, ιδιαίτερα στον ιταλικό χώρο πραγματοποιείται μια μεγέθυνση μέσω της παρατήρησής της μικρογραφίας στις διαφορές και στο χάσμα του Βόρειου και του Νότιου τμήματος του.

Εικ.1

2. Η ιδιομορφία και το χάσμα μεταξύ ιταλικού Βορρά και Νότου

Η Ιταλία είχε καθυστερήσει πολύ να κατορθώσει να ενωθεί σε εθνικό βαθμό καθώς χαρακτηρίζεται από βαθιές και σημαντικές αντιθέσεις. Ολόκληρη η ιταλική ιστορία που προηγείται της εθνικής ενότητας ήταν μία ιστορία σημαντικών διαιρέσεων καθώς το ιταλικό έδαφος ήταν πάντα χωρισμένο σε πολλά φέουδα και σε πολλές δημοκρατίες, και πολλοί ξένοι στρατοί εισέβαλαν και κυριάρχησαν για πολλούς αιώνες σε διάφορες ιταλικές περιοχές. Για ένα μεγάλο διάστημα η αυτρο-ουγγρική αυτοκρατορία κυριάρχησε στη Βόρεια Ιταλία, και για άλλο τόσο καιρό κυριάρχησαν οι Βουρβόνοι στη Νότια Ιταλία. Το ίδιο το φεουδαρχικό σύστημα, με τα πριγκιπάτα και τα δουκάτα που κυβερνούσαν σε επαρχίες και πόλεις, συνέβαλε στη διαίρεση της χώρας μας σε πολλές και διαφορετικές εξουσίες. Η ίδια η Εκκλησία της Ρώμης, που κυριαρχούσε σε ολόκληρες περιοχές της Ιταλίας, συνέβαλε στη διαίρεση της χώρας. Ακόμα και η εθνική ενότητα που κατακτήθηκε το 1860 δεν ένωσε πραγματικά τη χώρα, δε μετέτρεψε πραγματικά την Ιταλία σε ένα και μοναδικό έθνος. Η εθνική ενότητα, που κατακτήθηκε μετά από τους μεγάλους αγώνες την επιθυμούσε κυρίως η Βόρεια Ιταλία, η μοναρχία και η αστική τάξη του ιταλικού Βορρά, που κατέκτησε με το στρατό της τον ιταλικό Νότο. Ο Antonio Gramsci είχε πει ότι η ενότητα που κατακτήθηκε το 1860 δεν ήταν μία πραγματική εθνική ενότητα, αλλά ήταν η στρατιωτική κατοχή του Νότου από τις στρατιωτικές και οικονομικές δυνάμεις του Βορρά. Αυτή η επικυριαρχία του ιταλικού Βορρά επί του Νότου χαρακτήρισε για πάντα την ιστορία της ενωμένης Ιταλίας.

Εικ.2

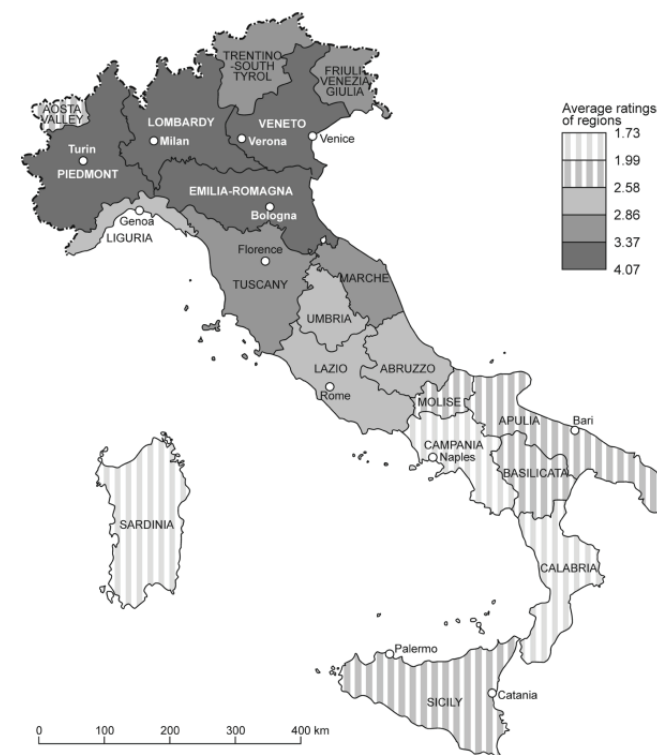

Εικ.3

Ωστόσο, αυτό που είναι επίσης σημαντικό να ληφθεί υπόψη είναι ότι η Κεντρική-Βόρεια Ιταλία και το Mezzogiorno (όπως ονομάζεται αλλιώς το Νότιο τμήμα της Ιταλίας) δεν είναι δύο περιοχές, δύο «μπλοκ» αντιμετώπιτα το ένα εναντίον του άλλου. Τόσο εντός της Κεντρικής-Βόρειας Ιταλίας όσο και εντός του Mezzogiorno, το επίπεδο και ο δυναμισμός της οικονομικής ανάπτυξης διαφέρει. Στο Βόρειο κομμάτι, ορισμένες περιοχές αποτελούν τον πυρήνα της ιταλικής οικονομικής ανάπτυξης από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, το επονομαζόμενο βιομηχανικό τρίγωνο, Τορίνο – Μιλάνο – Γένοβα, που μέχρι τη δεκαετία του 1960 ήταν η κορυφαία περιοχή στην οικονομικό χάρτη της Ιταλίας, χάρη σε ένα μοντέλο ανάπτυξης που βασίζεται σε μεγάλες επιχειρήσεις, βαριάς βιομηχανίας όπως μέταλλο, αυτοκινούμενα και ναυπηγεία. Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και με την περιοχή «Terza Italia» η οποία πήρε την οικονομική σκυτάλη, μια περιοχή που εκτείνεται από το Βένετο, το Φριούλι, την Ανατολική Λομβαρδία, την Εμίλια-Ρομάνια, την Βόρεια Τοσκάνη και τις Μάρκε, η οποία συναντάται από το τέλος της δεκαετίας του 60' με την σύσταση του κλασσικού μοντέλου βιομηχανικής περιοχής. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την μετατόπιση της οικονομίας της Ιταλίας από το βορειοκεντρικό κομμάτι της χώρας νοτιοανατολικά. Πέρα από αυτή τη σημαντική γεωγραφική μεταβολή, δεν υπήρξε καμία άλλη σχετική αλλαγή στο γεωγραφικό στίγμα της οικονομίας της Ιταλίας. Η μόνη σχετική μεταβολή ήταν η αυξανόμενη βιομηχανική άνθιση της κοιλάδας του Πάδου. Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό στο Βόρειο και κεντρικό τμήμα της χώρας οι πυρήνες της οικονομικής άνθισης μεταβάλλονται και πληθαίνουν. Αντιθέτως, τα οικονομικά σημεία αναφοράς του Νότιου τμήματος φαίνεται να είναι λιγότερο ευμετάβλητα τις τελευταίες δεκαετίες. Ωστόσο, ακόμη και έτσι, το επίπεδο, η δομή και οι ρυθμοί της οικονομικής ανάπτυξης δεν είναι τόσο γοργοί όσο στην Βόρεια Ιταλία. Αμπρούζο, Μολίζ, Σαρδηνία και Βασιλικάτα ήταν συνήθως οι περιφέρειες όπου το επίπεδο ανάπτυξης ήταν υψηλότερο από τον μέσο όρο της Νότιας Ιταλίας, με αποτέλεσμα να μην έχουν τόσο μεγάλο χάσμα με τις κεντρικές και Βόρειες περιφέρειες.

Εικ.4

Εικ.5

Ωστόσο, η Καλαβρία, η Καμπανία και η Σικελία είναι οι περιοχές που ιστορικά είχαν πάντα το χαμηλότερο βιοτικό επίπεδο και ρυθμούς ανάπτυξης. Επιπλέον, συγκεκριμένα σε αυτές τις τρεις περιφέρειες πραγματοποιήθηκε η μεγαλύτερη και διαχρονικότερη άνθιση του οργανωμένου εγκλήματος και της μαφίας, με τις μεγαλύτερες οργανώσεις όχι μόνο στην Ιταλία αλλά σε όλη την Ευρώπη να εδρεύουν σε αυτές, την καλαβρική Ντραγκέτα, την ναπολιτάνικη Καμόρα (Καμπανία) και την σικελική Κόζα Νόστρα. Μπορούμε επίσης να διακρίνουμε ένα χάσμα μεταξύ Ανατολής-Δύσης στη Νότια Ιταλία, καθώς η Αδριατική πλευρά του Mezzogiorno, από ορισμένες απόψεις, είναι πιο δυναμική και ανεπτυγμένη, έχοντας επηρεαστεί σε κάποιο βαθμό από την νότια επέκταση της Terza Italia.

Εικ.7

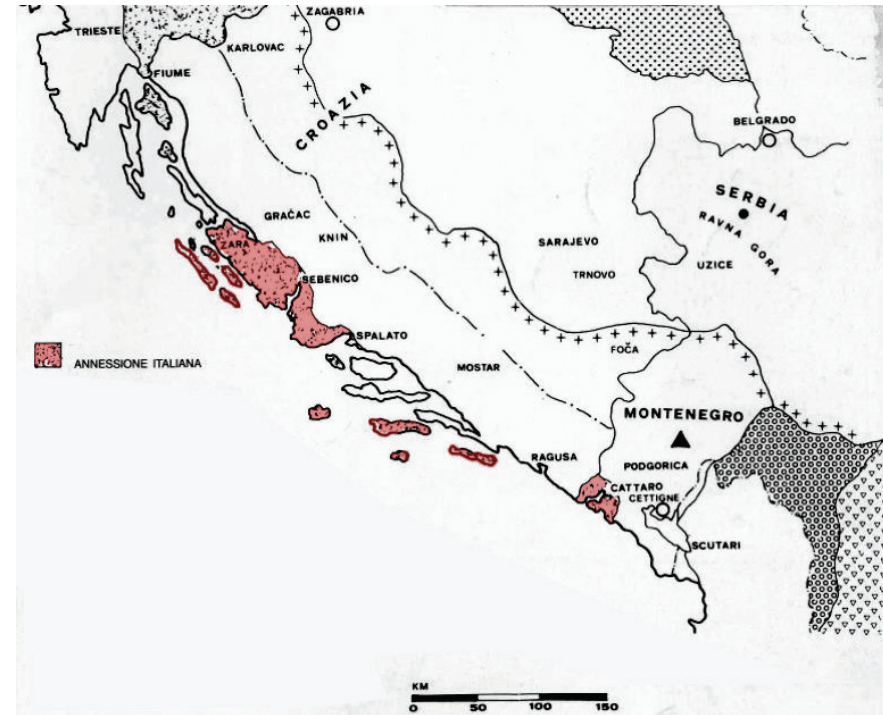
Εικ.6

Εικ.8

3. Οι κοινωνικές και οικονομικές συνέπειες μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου

Έννοιες όπως η ανάγκη και η φιλοδοξία επηρέαζαν και θα επηρεάζουν την ζωή μας, τις κατοικίες, την κοινωνία, αλλά και τον αστικό ιστό. Μετά το πέρας του καταστροφικού δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, οι χώρες καλούνται να γιατρέψουν τις πληγές τους, να ξαναχτίσουν τα κατεστραμμένα αλλά και να δημιουργήσουν νέα. Αυτό εξάλλου είναι το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του ανθρώπου, μπορεί να πετάξει αυτό που δεν δούλεψε και να δημιουργήσει κάτι νέο που θα δουλέψει, μπορεί να κοιτάξει κατάματα την πρόοδο και να την πάει ακόμα παραπέρα, μπορεί να διανοηθεί το πρόβλημα και να σκεφτεί λύσεις. Η λήξη του πιο αιματηρού πολέμου στην ιστορία βρίσκει την Ιταλία στην μεριά των ηττημένων. Έπειτα από την σύναψη της Συνθήκης Ειρήνης το 1947 μεγάλες εκτάσεις από τις Δαλματικές ακτές που διέμεναν μεγάλες ιταλικές κοινότητες προσαρτήθηκαν στην τότε Γιουγκοσλαβία προκαλώντας την έξοδο τους και οδήγησε στη μετανάστευση μεταξύ 230.000 και 350.000 ντόπιων Ιταλικής καταγωγής (Ιταλοί της Ίστριας και Ιταλοί της Δαλματίας), ενώ άλλοι όπως Σλοβένοι, Κροάτες και Ιστρορομάνοι, επέλεξαν να διατηρήσουν την ιταλική υπηκοότητα τους με αποτέλεσμα να μεταναστεύσουν και αυτοί εντός του ιταλικού χώρου. Επιπλέον, η Αυτόνομη Επικράτεια της Τεργέστης χωρίστηκε μεταξύ των δύο κρατών. Η Ιταλία έχασε επίσης όλες τις αποικιακές κτήσεις της, γεγονός που έφερνε και επίσημα το τέλος της τότε Ιταλικής Αυτοκρατορίας. Το 1950, η ιταλική Σομαλία έγινε Επικράτεια Καταπιστεύματος των Ηνωμένων Εθνών υπό ιταλική διοίκηση μέχρι την 1η Ιουλίου 1960. Τα ιταλικά σύνορα που ισχύουν σήμερα υπάρχουν από το 1975, όταν η Τεργέστη προσαρτήθηκε επίσημα ξανά στην Ιταλία.

Εικ.9

Εικ.10

Εικ.11

Στη δεκαετία του 1950 η Ιταλία έγινε ιδρυτικό μέλος της συμμαχίας του NATO το 1949, μέλος των Ηνωμένων Εθνών το 1955 αλλά κυρίως σύμμαχος των Ηνωμένων Πολιτειών, γεγονός που βοήθησε στην αναζωογόνηση της ιταλικής οικονομίας μέσω του Σχεδίου Μάρσαλ. Στα τέλη της δεκαετίας του 1950 υπήρξε μια εντυπωσιακή οικονομική ανάπτυξη που ονομάστηκε «Ιταλικό οικονομικό θαύμα». Ο αντίκτυπος του οικονομικού θαύματος στην ιταλική κοινωνία ήταν τεράστιος. Η γρήγορη οικονομική επέκταση προκάλεσε μαζικές εισροές μεταναστών από την αγροτική Νότια Ιταλία στις βιομηχανικές πόλεις του Βορρά. Η μετανάστευση κατευθύνθηκε ιδιαίτερα στα εργοστάσια του λεγόμενου «βιομηχανικού τριγώνου». Μεταξύ 1955 και 1971, περίπου 9 εκατομμύρια άνθρωποι υπολογίζεται ότι συμμετείχαν σε διαπεριφερειακές μεταναστεύσεις στην Ιταλία, ξεριζώνοντας ολόκληρες κοινότητες και δημιουργώντας μεγάλες μητροπολιτικές περιοχές. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την ανάγκη στέγασης όλων αυτών των μεταναστευτικών εισροών στα βόρεια αλλά και στην προσπάθεια διάθεσης στέγης στον φτωχό Νότο των κατεστραμμένων λαϊκών κατοικιών από τον πόλεμο.

Εικ.12

Εικ.13

Εικ.14

Εικ.15

Εικ.16

Εικ.17

Εικ.18

4. Η μετάβαση από τις λαϊκές στις κοινωνικές κατοικίες

Ήδη από το τέλος του προηγούμενου αιώνα παρατηρούμε ότι η Ιταλία βρίσκεται σε ένα στάδιο ανασυγκρότησης. Η μεσοπολεμική περίοδος αποτελεί κομβικό σημείο ως προς τις εξελίξεις που θα κάνουν την αρχή για την αλλαγή της δυσμενούς κατάστασης που βρίσκεται η χώρα και ιδιαίτερα σημαντικές για την εικόνα που θα λάβει στο μέλλον. Η αρχή της περιόδου αυτής ξεκινάει με τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο που δίνει μια παύση στην ανασυγκρότηση, και κλείνει με το τέλος του Β' Παγκόσμιου πολέμου. Πέρα από τις αρρώστιες και τη φτώχεια που επέφεραν οι πόλεμοι, αυτά τα γεγονότα, συντέλεσαν στην απότομη αύξηση του πληθυσμού στα αστικά κέντρα. Έτσι παρατηρείται πρώτη φορά μεγάλο ενδιαφέρον για την λαϊκή κατοικία με πρώτη προσέγγιση την κοινωνική κατοικία λόγω αυτής της μεταβλητότητας της πληθυσμιακής κατανομής. Το ενδιαφέρον αυτό θα απασχολήσει σε μεγάλο βαθμό και το ίδιο το Κράτος το οποίο από τη μεριά του εκδίδει νομοθεσίες και δάνεια για την κατασκευή κατοικιών, όχι όμως για την βελτίωση της λαϊκής κατοικίας αλλά κυρίως για την άμεση αποκατάσταση της στέγας. Ιδιαίτερα μετά το πέρας του μεγάλου πολέμου, και το σκηνικό αποκάλυψης που επικρατεί δημιουργείται η έντονη ανάγκη για ομαδοποίηση και ανάλυση των μαζών σε μια ταξική διαίρεση ανάλογα με την περιουσία τους (εργατική/λαϊκή τάξη – μεσαία/αστική τάξη-ανώτερη τάξη) προκειμένου να ιεραρχηθούν οι ανάγκες τα προβλήματα που χαιρούν λύσης. Η τυπολογία της κατοικίας, δηλαδή, είναι πλέον άρρηκτα συνδεδεμένη με την κοινωνική διαίρεση και διαστρωμάτωση. Η ανώτερη τάξη κατοικεί συνήθως σε μονοκατοικίες και σε αρχοντικά.

Η αστική τάξη ωστόσο, έχει στην φύση της να παρεισδύει τόσο στην ανώτερη όσο και στην εργατική τάξη με αποτέλεσμα να κινείται ανάμεσα. Αυτό έχει ως συνέπεια να υπάρχουν οι αριστοκράτες αστοί αλλά και οι εργάτες αστοί. Η λαϊκή τάξη εξαιτίας της μαζικής μετανάστευσης έπρεπε να μεταφερθεί από την μικρή ισόγεια μονοκατοικία στα αστικά μπλοκ. Ο τρόπος για αυτό ήταν η δημιουργία κοινωνικών κατοικιών, οι κοινωνικές ή εργατικές κατοικίες σχετίζονται με μία πολυάριθμη μερίδα του πληθυσμού της μεταπολεμικής Ιταλίας η οποία πριν λίγα χρόνια κατά κύριο λόγο κατοικούσε σε παλιές οικίες, συνοικισμούς και κομμάτια του ιστού από τα οποία οι πλούσιοι είχαν απομακρυνθεί προ πολλού. Το ιταλικό κράτος προσπάθησε αντ'ι με δάνεια και επιχορηγήσεις να δαπανήσει και να δώσει χρήματα στους εργάτες προκειμένου να χτίσουν και να δημιουργήσουν ή να ενοικιάσουν την νέα τους κατοικία, να χρησιμοποιήσει τα ίδια κονδύλια και να χτίσει συμπλέγματα εργατικών κατοικιών, με συγκεκριμένη τυπολογία και σε συγκεκριμένα σημεία τα οποία θα εξυπηρετούν όσο το δυνατόν περισσότερο τον εκάστοτε αστικό ιστό. Επίσης, έτσι αποφεύγεται η κερδοσκοπία σε πολυτελέστερες ιδιωτικές εμπνεύσεως κατασκευές, καθορίζονται περιορισμοί εκ των έσω στην δαπάνη για κάθε οικία, στον αριθμό των δωματίων, την κατοικήσιμη επιφάνεια αλλά και στον όγκο της οικοδομής. Μία ακόμη σημαντική παράμετρος της δημιουργίας και της ταξικής κατηγοριοποίησης των εργατικών κατοικιών αποτελεί η σχέση με την γειτνίαση τους με χώρους εμπορίου και βιομηχανικές περιοχές, καθώς υπάρχει μία αμφίδρομη επιρροή και προς τις δύο μεριές. Ένας αστικός ιστός δεν αποτελεί μόνο τον τόπο στέγας ενός ανθρώπου αλλά και τον χώρο εργασίας του, άρα όπως η βιομηχανία συνοδεύεται από το εμπόριο το ίδιο απαιτείται και από την σύσταση κοινωνικών κατοικιών κοντά στους χώρους αυτούς. Για αυτό τον λόγο παρατηρείται μεγάλος αριθμός εργατικών κατοικιών στα προάστια κοντά στις μεγάλες βιομηχανίες στις πόλεις του Μιλάνο και του Τορίνο ενώ αντίστοιχα σημαντικός αριθμός κοινωνικών κατοικιών συναντάται κοντά στο λιμάνι στη πόλη της Γένοβα. Έτσι οδηγούμαστε στο συμπέρασμα πως η εργατική κατοικία αποτέλεσε το μέσο εισροής της λαϊκής τάξης στην μεσαία.

Εικ.19

5. Il Piano INA-Casa (1949-1963)

Τον Φεβρουάριο του 1949, εγκρίνεται στο ιταλικό κοινοβούλιο ένα νομοσχέδιο το οποίο αποσκοπεί στην αύξηση της απασχόλησης των εργαζομένων, διευκολύνοντας την κατασκευή κατοικιών για εργάτες, το οποίο συμπεριλαμβάνει την έναρξη σχεδίου για την πραγματοποίηση και κατασκευή προσιτών κατοικιών, γνωστό ως σχέδιο INA-Casa. Τα δεκατέσσερα χρόνια δράσης του σχεδίου αντιπροσωπεύουν μια σημαντική φάση της μεταπολεμικής οικονομικής πολιτικής, αλλά σίγουρα και μια από τις πιο σημαντικές, συνεπείς και διαδεδομένες κατασκευαστικές εμπειρίες στον τομέα της κοινωνικής κατοικίας στον ιταλικό χώρο. Μέσω αυτού του νομοσχεδίου έγινε προσπάθεια για την επίτευξη υγιής και σύγχρονης στέγασης σε νέα αστικά κέντρα ή συνοικίες, παρέχοντας έτσι τη δυνατότητα σε χιλιάδες οικογένειες να βελτιώσουν τις συνθήκες στέγασης τους. Για τους Ιταλούς πολεοδόμους και αρχιτέκτονες, οι νέοι οικισμοί που δημιουργούνται είναι η πρώτη πραγματική ευκαιρία να δώσουν μορφή στην τραχιά και κατακερματισμένη επιφάνεια που απλωνόταν οι ιταλικές πόλεις. Η διαδικαστική έναρξη του νομοσχεδίου ξεκίνησε τον Ιούλιο του 1948, του οποίου υπεύθυνος και πρωτοστάτης αποτέλεσε ο Amintore Fanfani, υπουργός Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης εκείνης της περιόδου. Λίγα χρόνια μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και λίγο περισσότερο από ένα μήνα μετά τα εγκαίνια της 5ης κυβέρνησης De Gasperi, με την πρωτοβουλία αυτή ο υπουργός σκόπευε πρώτα απ' όλα να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της ανεργίας, μέσω της ανάπτυξης του κατασκευαστικού κλάδου, τομέας που θεωρείται ικανός να ενδυναμώσει την οικονομική αναζωογόνηση της μεταπολεμικής Ιταλίας.

Εικ.20

Εικ.21

Εικ.22

Το σχέδιο χρηματοδοτήθηκε μέσω ενός μικτού συστήματος στο οποίο συμμετείχαν το κράτος, οι εργοδότες αλλά και οι εργαζόμενοι. Οι τελευταίοι, μέσω μιας παρακράτησης από τον μηνιαίο μισθό τους - ίσο με ένα τσιγάρο την ημέρα, όπως απήγγειλε η προπαγάνδα της εποχής - μπόρεσαν έτσι να βοηθήσουν τους συντρόφους τους που είχαν ανάγκη. Για τον μηχανικό Filiberto Guala, έναν από τους πρωταγωνιστές, το σχέδιο αποτέλεσε έκκληση στην αλληλεγγύη όλων των εργαζομένων ώστε να υπάρχει η δυνατότητα, μέσω της συνολικής αλληλεγγύης και συνεισφοράς, σε όσους δεν καθίστατο εφικτό να εργαστούν να συμμετέχουν στην πολιτική κοινοπραξία για να παράγουν και να εξελίσσονται. Το σχέδιο, λοιπόν, ερμηνεύτηκε και προτάθηκε ως πράξη διπλής ωφέλειας τόσο ως ελιγμός που στόχευε την επανεκκίνηση της οικονομίας την μείωση της ανεργίας αλλά και την ανοικοδόμηση οικονομικών σπιτιών, αλλά και ως μέσο «θεσμοποιημένης φιλανθρωπίας» σε εθνική κλίμακα και αλληλέγγυας συμμετοχής όλων των κοινωνικών στρωμάτων για τις ανάγκες των φτωχότερων. Οι φόβοι ότι δημιουργούνταν ένας αργός, βαρύς και ακριβός μηχανισμός διαψεύστηκαν σύντομα από τη σύσταση ενός συγκεντρωτικού και εξορθολογισμένου σώματος, το οποίο ήταν δομημένο σε μια θεμελιώδη διαρχία. Πρώτα απ' όλα, η Επιτροπή Εφαρμογής του Σχεδίου, ένα όργανο που ασκούσε γενική εποπτεία, εξέδωσε κανονισμούς, διένειμε κεφάλαια και αναθέσεις, υπό τη διεύθυνση του Filiberto Guala. Ήταν πρώην Παρτιζάνος, συνδεδεμένος με την Καθολική Αριστερά, η οποία έβλεπε μεταξύ των ηγετικών της προσωπικότητες άντρες όπως ο Giuseppe Dossetti, ο Giorgio La Pira και ο ίδιος ο Fanfani. Από το 1954, για δύο χρόνια, ήταν επίσης γενικός διευθυντής της RAI (Ιταλική Ραδιοφωνία και Τηλεόραση), το 1960 εγκατέλειψε τη δημόσια ζωή για να γίνει μοναχός. Στις αρχιτεκτονικές και πολεοδομικές του πτυχές, το σχέδιο συντονίστηκε από το INA-Casa Management, υπό τη διεύθυνση του αρχιτέκτονα Arnaldo Foschini. Υπήρξε εξέχων εκπρόσωπος της «Ρωμαϊκής σχολής», κοσμήτορας της Αρχιτεκτονικής Σχολής της πρωτεύουσας, διευθυντής του συλλόγου αρχιτεκτόνων, γνωστός στους κύκλους του INA (Εθνικό Ινστιτούτο Ασφαλίσεων), ο οποίος θα έπαιζε σημαντικό ρόλο στην οικονομική διαχείριση του σχεδίου. Κατά τη διαδικασία του νόμου για την ίδρυση του INA-Casa, θα ασκηθεί έντονη κριτική στο σχέδιο και την αρχιτεκτονική του, που κρίνεται υπερβολικά ομοιόμορφη και προφανής, αλλά η πλειοψηφία των καλύτερων αρχιτεκτόνων της εποχής θα συμμετάσχει στα έργα με κυριότερους εκπροσώπους τους Irenio Diotallevi, Mario Ridolfi, Michele Valori, Giorgio Raineri, Roberto Gabetti, Carlo Aymonino, Franco Albini, το στούντιο BBPR, Castiglioni, Ignazio Gardella, Luigi Carlo Daneri, Figini and Pollini, Ettore Sottsass, Italo Insolera και Enea. Συμμετείχε επίσης ένα ποικίλο πλήθος επαγγελματιών, που περιλάμβανε, εκτός από αρχιτέκτονες, πολεοδόμους, μηχανικούς, τοπογράφους, που συμμετείχαν στην οικοδόμηση των πολλών λαϊκών συνοικιών, με τα πιο ποικίλα ονόματα, διάσπαρτων σε όλη την επικράτεια. Το Σχέδιο ακολούθησε ακριβείς οδηγίες με αποτέλεσμα το ύφος σχεδιασμού του να αποτελέσει την κυρίαρχη αρχιτεκτονική τάση εκείνης της περιόδου στην Ιταλία που ήταν αυτή του αρχιτεκτονικού νεορεαλισμού επηρεασμένος και άρρηκτα συνδεδεμένος με την παράδοση, που οδήγησε σε μια επανερμήνευση των ορθολογιστικών θεμάτων με βάση τη συνθετική συνοχή των υλικών, τις τεχνολογικές επιλογές, τις αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες, τις κοινωνιολογικές και ψυχολογικές ερμηνείες του δομημένου περιβάλλοντος και του υπάρχοντος και ιστορικού αρχιτεκτονικού χώρου. Δεύτερον, για να εξασφαλιστεί ακριβώς η επιστροφή στην απασχόληση, προβλέφθηκε η χρήση τοπικών επιχειρήσεων και μικρών επιχειρηματιών στις διάφορες κατασκευαστικές φάσεις. Την 1η Απριλίου 1949 αυτό που ο αρχιτέκτονας και πολεοδόμος Giuseppe Samonà όρισε τότε ως «μεγαλοπρεπή μηχανή για το σπίτι» ήταν έτοιμο να ξεκινήσει. Ήδη στις 7 Ιουλίου, στο Colferrro, κοντά στη Ρώμη, εγκαινιάστηκε το πρώτο εργοτάξιο. Στις 31 Οκτωβρίου λειτουργούσαν πάνω από 650 σε διάφορες περιοχές της χώρας. Με πλήρη δυναμικότητα, με αποτέλεσμα αυτή η «μεγαλοπρεπής μηχανή» να παράγει 2.800 στεγασμένους χώρους την εβδομάδα, καταφέροντας να δώσει σπίτια σε περίπου 560 οικογένειες την εβδομάδα. Μέχρι το 1962, τα 20.000 εργοτάξια εξαπλωμένα σε όλη την Ιταλία, σε μεγάλες πόλεις και μικρές κωμοπόλεις, πρόσφεραν δουλειά σε 40.000 εργάτες οικοδομών κάθε χρόνο. Τα δελτία ειδήσεων της εποχής δείχνουν, με φόντο ένα ερημικό σενάριο καταστροφής και εξαθλίωσης, τα νέα εργοτάξια να εργάζονται σκληρά, για να «ξαναχτίσουν σπίτια αλλά και άνδρες», με «την καλή θέληση όλων να διευρύνουν τον ορίζοντα της δουλειάς», όπως λέει εμφατικά το voice-over που συνοδεύει τις εικόνες του υπουργού Fanfani, καθώς εγκαινιάζει μια γειτονιά στην Απουλία. Χάρη στα περίπου δύο εκατομμύρια δωμάτια που κατασκευάστηκαν στα δεκατέσσερα χρόνια δραστηριότητας, περισσότερες από 350.000 ιταλικές οικογένειες βελτίωσαν τις συνθήκες στέγασης με αυτό το σχέδιο. Σύμφωνα με έρευνα που προωθεί το ίδρυμα μεταξύ των εντολοδόχων, το 40% των οικογενειών, πριν μετακομίσουν στα νέα καταλύματα, ζούσαν σε κελάρια, σπηλιές, παράγκες, υπόγεια και το 17% σε συμβίωση με άλλες οικογένειες. Υπήρχαν πάρα πολλοί μετανάστες από την επαρχία, από το Νότο και πολλοί πρόσφυγες από την Ίστρια και τη Δαλματία. Οι πρώτες πόλεις οι οποίες έχρηζαν επέμβασης αλλά αποτελούσαν και ιδανικό μέρος για την πραγμάτωση του σχεδίου ήταν αυτές του Βόρειου κομματιού και κυρίως το Τορίνο, το Μιλάνο η Γένοβα και η Φλωρεντία.

Εικ.23

Εικ.24

6.Οι εργατικές κατοικίες στην Βόρεια Ιταλία

6.1. Quartiere Corso Sebastopoli, Torino

Ο οικισμός χτίστηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1950 κατά τη διάρκεια της δεύτερης επταετίας του σχεδίου INA-Casa. Οι εργασίες εκτελούνταν από το ινστιτούτο κοινωνικής στέγασης, αν και τα πρότυπα ποιότητας που εφαρμόζονταν ήταν στην πραγματικότητα υψηλότερα από αυτά που επιλέγονται για τις σύγχρονες κατασκευές που προορίζονται για τις κατηγορίες της εργατικής τάξης. Στη φάση του σχεδιασμού εμπλέκονταν σημαντικές προσωπικότητες όπως, για παράδειγμα, ο αρχιτέκτονας Carlo Mollino, για τον οποίο είναι η μοναδική δοκιμή που πραγματοποιείται στον τομέα του δημόσιου κτιρίου κατοικιών. Η συνοικία χαρακτηρίζεται από κριτήρια αστικής αποτύπωσης και χωρίζεται σε είκοσι δύο κτίρια διατεταγμένα κατά μήκος του άξονα via Castelmomberto ξεκινώντας από τη διασταύρωση του corso Sebastopoli, με την παρουσία στο εσωτερικό τμήμα κτιρίων έξι ορόφων πάνω από το έδαφος και προς τις άκρες από λεπτές κατασκευές πύργων έως εννέα ορόφων. Το 1966 προστέθηκε άλλο ένα κτίριο, για συνολικά τέσσερις χιλιάδες πεντακόσια πέντε δωμάτια καταναμεμμένα σε οκτακόσια πενήντα οκτώ καταλύματα. Στην πραγματικότητα, οι οικιστικές μονάδες δεν είχαν προβλεφθεί σε μικρά μεγέθη και περιλάμβαναν κατά μέσο όρο μια μικρή κουζίνα, μια τραπεζαρία, τρία υπνοδωμάτια και πλήρεις εγκαταστάσεις τουαλέτας, ένδειξη του τύπου του χρήστη που προοριζόταν να εμπλακεί. Εκτός από τον κοινό θερμοηλεκτρικό σταθμό, δεν συμπεριλήφθηκαν άλλες συλλογικές υπηρεσίες, ωστόσο, πραγματοποιήθηκε η παροχή χώρων για καταστήματα στο ισόγειο των κτιρίων του πύργου.

Εικ.25

Εικ.26

6.2. Casa Alta QT8, Milano

Για την 8η Triennale di Milano, την πρώτη μετά τον πόλεμο, η οποία ήταν εξ ολοκλήρου επικεντρωμένη στο θέμα του σπιτιού, το ιταλικό τμήμα δημιουργεί το 1945 μια πολυετή έκθεση μοντέρνας αρχιτεκτονικής και μια πειραματική περιοχή της οποίας το πολεοδομικό σχέδιο υπογράφει ο Piero Bottoni, έκτακτος επίτροπος της Τριενάλε. Αυτή η περιοχή ήταν το QT8, μια περιοχή στα βορειοδυτικά του Μιλάνου, μεταξύ του viale Certosa και του ιππόδρομου San Siro, γεγονός που βοήθησε, στο να κατασκευαστεί ένα μπλοκ χωρίς να πρέπει να ληφθούν υπόψη οι ογκομετρικοί περιορισμοί και τα υψομετρικά που υπαγορεύουν οι οικοδομικοί κανονισμοί με τους οποίους έπρεπε να συμμορφωθούν οι νέες γειτονιές. Το πολεοδομικό σχέδιο του QT8 προέβλεπε την κατασκευή κάποιων κτιρίων με έντονη διαμήκη ανάπτυξη, με τα κύρια μέτωπα να απλώνονται σε μήκος ογδόντα μέτρα και ύψος δέκα ορόφους πάνω από το έδαφος, γίνεται λόγος για ένα είδος κατοίκησης μέχρι τότε ελάχιστα υιοθετημένο στην Ιταλία. Ο σχεδιασμός ενός από αυτά κτίρια ανατέθηκε από το αυτόνομο ινστιτούτο δημόσιας στέγασης της επαρχίας του Μιλάνου (IACP) στους αρχιτέκτονες Pietro Lingeri και Luigi Zuccoli. Το πολυώροφο σπίτι "Casa Alta" όπως ονομάστηκε, του Lingeri και του Zuccoli, βρίσκεται στα νοτιοανατολικά της περιοχής, κοντά στον ποταμό Olona, κοντά σε περιοχές με χαμηλούς κτιριακούς όγκους και είναι διατεταγμένο σύμφωνα με τον ηλιοθερμικό άξονα με τα κύρια μέτωπα να βλέπουν ανατολή-δυτικά. Κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού του 1949, ο Lingeri και ο Zuccoli εκπόνησαν το πρώτο έργο. Το κτίριο, που προοριζόταν κυρίως για να στεγάσει διαμερίσματα μικρού μεγέθους, σχεδιάστηκε ξεκινώντας από το ιδιωτικό πλαισιακό χώρο που αποτελείται από δύο δωμάτια και υπηρεσίες, το υπνοδωμάτιο και το σαλόνι-τραπεζαρία με θέα στο ανατολικό μέτωπο, τον διάδρομο και τις δυτικές, που χαρακτηρίζεται από την παρουσία μπαλκονιών. Το σπίτι, μάλιστα, είναι εξοπλισμένο με σύστημα διανομής στοών με εξωτερικές σκάλες, που περιέχονται σε δύο ανεξάρτητα σώματα αλλά εφαιπόμενα στην επιφάνεια της κατασκευής. Αυτό το σύστημα επιτρέπει την απόκτηση «τέλειου προσανατολισμού και επαρκή επιπεδομετρική διάταξη». Το κτίριο αποτελείται από ένα ισόγειο και δύο ορόφους - τύπος που εναλλάσσεται στα διάφορα επίπεδα. Ωστόσο, το έργο κρίθηκε πολύ μονότονο στον ορισμό των προσόψεων και οι αρχιτέκτονες αναγκάστηκαν να επανεξετάσουν το έργο που παρουσιάστηκε ξανά την ίδια χρονιά με κάποιες τροποποιήσεις.

Εικ.26

Για να βελτιωθεί η απόδοση των προσώπων, αδειάζουν το ισόγειο σε αντιστοιχία με τις σκάλες, δύο χώροι στοάς, που προορίζονται για παιδικό παιχνίδι, επιτρέπουν την ορατότητα του κήπου από τους νέους δρόμους. Με αυτόν τον τρόπο οι ανοιχτοί χώροι και η πυλωτή του ισογείου των καταλυμάτων, που αφήνουν την παραστάδα ελεύθερη, αποσπούν τη μάζα του κτιρίου από το έδαφος, δημιουργώντας μια εμφανή και αξιόλογη αρχιτεκτονική αξία. Όσον αφορά την επένδυση των τοίχων των δύο στοών, οι καλλιτέχνες Roberto Crippa, Gianni Dova και Atanasio Soldati μελέτησαν και παρουσίασαν μια σύνθεση ψηφιδωτού. Τροποποιήθηκε επίσης η τυπολογία των καταλυμάτων και το διώροφο πρότυπο αντικαταστάθηκε από μια ενιαία λύση, αποτελούμενη από δέκα καταλύματα με διαμερίσματα δύο, τριών και τεσσάρων δωματίων και συναφείς υπηρεσίες. Ο μεγάλος όγκος του κτιρίου - που αποτελείται από συνολικά 108 διαμερίσματα - έχει δύο μέτωπα με αυστηρή διάταξη, στα δυτικά, η πρόσοψη χαρακτηρίζεται από την αντιπαράθεση των οριζόντιων γραμμών των στοών με τους κάθετους όγκους των δύο πύργων ανελκυστήρων και κλιμακοστασίου. Ανατολικά το μέτωπο καθορίζεται από την εναλλαγή των αρνητικών όγκων, που δημιουργούνται από τις λότητες που υπάρχουν σε κάθε διαμέρισμα. Τα δύο άκρα του κτιρίου, που οριοθετούν το κτίριο προς τα βόρεια και νότια, αποτελούνται από δύο κλειστά μέτωπα που σημειώνονται στο κέντρο από μια βαθιά κατακόρυφη τομή που αναπτύσσεται σε όλο το ύψος του κτιρίου.

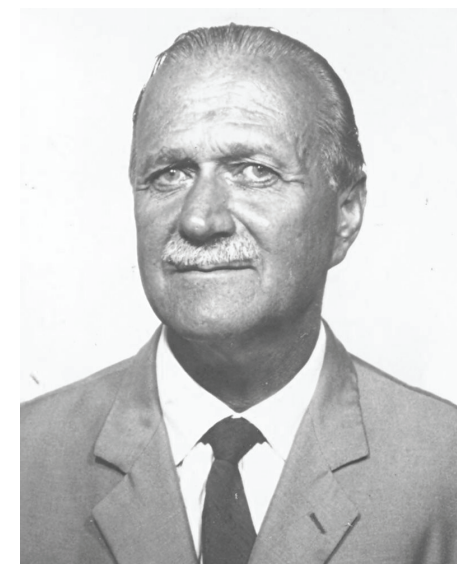
Το σπίτι που έχτισαν οι Lingeri και Zuccoli έλαβε γενική έγκριση και ο ίδιος ο Bottoni ορίζει το σπίτι ως *"πολύ ενδιαφέρον ... το μοναδικό στο είδος του που υπάρχει στο Μιλάνο και στην Ιταλία"*. Στη συνέχεια, το έργο στέγασης, που εκτέθηκε στην 9η Triennale, έλαβε φιλοφρονήσεις από τον Walter Gropius και κέρδισε το Grand Prix Αρχιτεκτονικής. Το έργο 11 ορόφων κατοικίας αντιπροσωπεύει *"Ένα άλλο μιλανέζικο σπίτι που πολλαπλασιάζει και προωθεί την παράδοση. [...] είναι ιδιαίτερα σημαντικό από αυτή την άποψη, με την έννοια ότι είναι μια εξέλιξη του τύπου κιγκλιδώματος, αλλά και της δικής του ρίζας, του είναι σε θέση να επιστρέψει ξανά στο σύγχρονο έργο για να μας μιλήσει για έναν ενοποιημένο τρόπο ζωής στην πόλη. Υπάρχει μια πειραματική στάση σε αυτό το έργο. Προσπαθεί να λύσει παλιά τεχνικά προβλήματα, όπως η ενδοσκόπηση από το μπαλκόνι στο Τα δωμάτια. Είναι ένα σπίτι που κοιτάζει προς την πόλη. Τότε ήταν το ψηλότερο σπίτι σε απόσταση δύο ή τριών χιλιομέτρων, από εδώ προς το κέντρο"* με βάση τον Pietro Lingeri.

Εικ.27

Εικ.28

Εικ.29

6.3. Forte Quezzi/Biscione, Genova

Forte Quezzi, ή αλλιώς η ανεπίσημη ονομασία του από την δεκαετία του εβδομήντα ως Biscione ενός συγκροτήματος κοινωνικής κατοικίας που χτίστηκε στα τέλη της δεκαετίας του εξήντα στα ύψη μεταξύ Marassi και Quezzi, στη Γένοβα. Το επίσημο όνομα, προέρχεται από την παρουσία του ομώνυμου οχυρού του δέκατου ένατου αιώνα που βρίσκεται στην κορυφή του λόφου στον οποίο βρίσκεται το συγκρότημα. Αποτελείται από ένα σύνολο πέντε κτιρίων, το καθένα μήκους άνω των 300 μέτρων, και διεταγμένα ακολουθώντας τις γραμμές του περιγράμματος του λόφου στον οποίο χτίστηκαν. Μέσα στο κτίριο ξεχωρίζει ο ενοριακός ναός Mater Ecclesiae που χτίστηκε στα τέλη της δεκαετίας του ογδόντα, με ένα ιδιαίτερο σχήμα πλήρους πλούς. Το όνομα Biscione (μεγάλο φίδι), που αναφέρεται κατ' επέκταση στη γειτονιά στην οποία βρίσκεται το συγκρότημα, από την ιδιαίτερη δομή των κτιρίων του, ιδιαίτερα του μεγαλύτερου, που θυμίζει τα χαρακτηριστικά ενός μακριού και κουνώδους φιδιού.

Οι δρόμοι κατά μήκος των οποίων αναπτύσσεται η περιοχή είναι αφιερωμένοι σε τέσσερις Ιταλούς μελετητές και εξερευνητές, οι οδοί Lamberto Loria, Leonardo Fea, Elio Modigliani, Carlo Emery.

Η συνοικία του Forte Quezzi χτίστηκε ως μέρος του σχεδίου INA-Casa για κοινωνική κατοικία που χτίστηκε με δημόσια χρηματοδότηση. Ο πολεοδομικός σχεδιασμός του συγκροτήματος ανατέθηκε σε μεγάλη ομάδα αρχιτεκτόνων και χρονολογείται από το 1956/57, η κατασκευή του τελευταίου κτιρίου ολοκληρώθηκε το 1968. Συντονιστές της ομάδας ήταν οι Luigi Carlo Daneri και Eugenio Fuselli. Οι διαφορετικές κατασκευές που απαρτίζουν το κτιριακό σύνολο διακρίνονται από την παρουσία δύο περιπάτων, ο ένας στο επίπεδο του πρώτου ορόφου και ο άλλος στο επίπεδο του τέταρτου ορόφου. Οι σχεδιαστές στόχευαν σε παιδιά να περπατούν και να παίζουν. Ο γενικός προσανατολισμός των προσόψεων είναι νότιος, με μέγιστη χρήση του ήλιου. Συνολικά, το συγκρότημα των πέντε κτιρίων προέβλεπε την παρουσία 865 διαμερισμάτων, τα οποία εκτιμήθηκε ότι θα επέτρεπαν συνολική χωρητικότητα 4500 κατοίκων. Τα κτίρια ακολουθούν τις γραμμές του περιγράμματος και χαλαρώνουν για πολλά μέτρα, το μεγαλύτερο κτίριο έχει ανάπτυξη περίπου 540 μέτρα επί 33 σε ύψος. Η πηγή έμπνευσης αυτού του τύπου κτιρίου, που ακολουθεί το καμπύλο σχήμα της επικράτειας, μπορεί να εντοπιστεί στο «σχέδιο Obus» που κατατέθηκε την δεκαετία του '30 από τον Le Corbusier. Το έργο τράβηξε την προσοχή του κόσμου της Αρχιτεκτονικής της εποχής, μεταξύ θετικών απόψεων που αναδείκνυαν την έντονη καινοτόμο φόρτιση του έργου και αρνητικών κυρίως για την επιλογή της περιοχής, αδιαπέραστη και δυσπρόσιτη, και για η πυκνότητα του πληθυσμού, η οποία θεωρήθηκε πολύ υψηλή για να εγγυηθεί καλή ποιότητα ζωής. Η συνοικία έπρεπε να βυθιστεί σε ένα αστικό πάρκο, έπρεπε να υπάρχουν πολλές υπηρεσίες και υπήρχε πρόβλεψη για το άνοιγμα καταστημάτων σε όλο το κεντρικό κτίριο. Στα χρόνια που ακολούθησαν αμέσως την ολοκλήρωση των κτιρίων, χτίστηκαν μια σειρά από ιδιωτικές κατοικίες, αξιοποιώντας τα έργα αστικοποίησης στη γειτονιά, που παραμόρφωσαν το πολεοδομικό σχέδιο. Τα πιο πρόσφατα χρόνια, ωστόσο, η γειτονιά έχει εξοπλιστεί με ορισμένες υπηρεσίες, όπως δημοτικό και νηπιαγωγείο και καθολική εκκλησία.

Εικ.30

Εικ.31

Εικ.32

6.4. Casa in via dello Sprone, Firenze

Το κτίριο κατοικιών και καταστημάτων, που σχεδιάστηκε από τον Michelucci το 1954, βρίσκεται μέσα στην τεράστια έκταση που ξαναχτίστηκε μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Αρθρωμένο σε διάταξη "L" γύρω από μια εσωτερική αυλή - η οποία έχει εν μέρει τα επιθυμητά δημόσια χαρακτηριστικά - αποτελείται από δύο σώματα, που χωρίζονται στο επίπεδο του εδάφους από ένα θολωτό πέρασμα. Στο πρώτο, με πρόσωπο στη via dello Sprone, υπάρχουν τρία διαμερίσματα ανά όροφο, ενώ το δεύτερο, με πρόσωπο στη Via Guicciardini, αποτελείται από δύο επίπεδα διώροφων διαμερισμάτων στους επάνω ορόφους και, στο επίπεδο του δρόμου, μια σειρά εμπορικών χώρων που συνδέονται με ένα σπίτι από πάνω, στο οποίο η σχέση σπιτιού-εργαστηρίου του παραδοσιακού φλωρεντίνικου σπιτιού αναπαράγεται σε ενημερωμένες μορφές. Για αυτήν την ικανότητα ερμηνείας των τυπικών μορφών και συστημάτων σχέσεων της ιστορικής πόλης - ευανάγνωστα στις υπολογισμένες σχέσεις της πρόσοψης, αλλά και στις προσεκτικές παραλλαγές κατεύθυνσης ή στη μεγάλη προεξέχουσα οροφή - το κτίριο θεωρείται ως ένα ιδιαίτερα επιτυχημένο παράδειγμα ενσωμάτωσης της σύγχρονης αρχιτεκτονικής σε ένα ιστορικό περιβάλλον.

Εικ.33

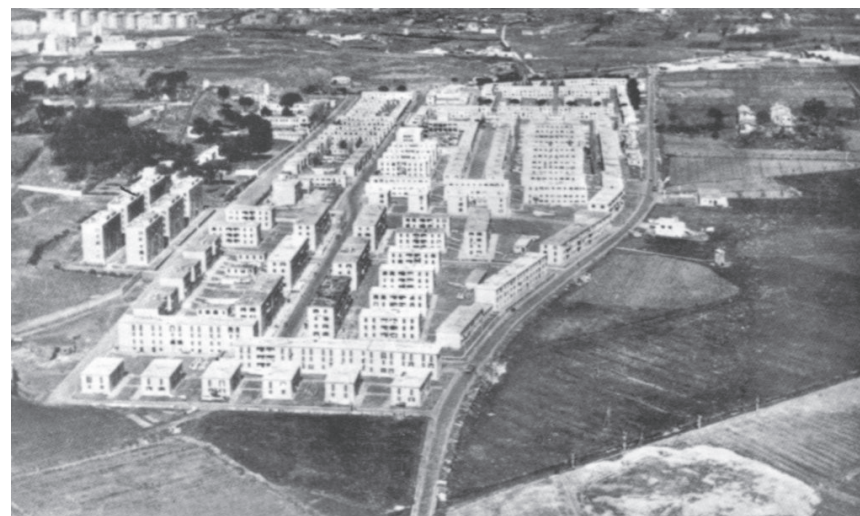

Εικ.34

7.Εργατικές κατοικίες στην Ρώμη

7. Tiburtino, Roma

Εκτός από τον Βορρά και τον Νότο σημαντικό σημείο αναφοράς αποτελεί η πρωτεύουσα του Ιταλικού κράτους καθώς βρίσκεται στο μεταίχμιο αυτών των δύο τόσο οικονομικά όσο και κοινωνικά αλλά και πολιτισμικά. Η ρώμη μετά τον πόλεμο ήταν κατακερματισμένη από τους βομβαρδισμούς και επίσης συγκέντρωνε την μεγαλύτερη μερίδα πληθυσμού σε επίπεδο πόλεως, για αυτό τον λόγο έγιναν σημαντικές προσπάθειες αστικού σχεδιασμού, μία από αυτές ήταν οι παρεμβάσεις στην περιοχή Tiburtino. Η κατασκευή του μπλοκ στην περιοχή Via Tiburtina κράτησε μεταξύ του 1949 και 1954. Το έργο συντόνισε ο Ludovico Quaroni και ο Mario Ridolfi, οι οποίοι ηγούνταν μιας ομάδας αρχιτεκτόνων που αποτελούσαν από ονόματα όπως οι Aymonino, Chiarini, Fiorentino, Gorio, Lanza, Lenci, Lugli, Melograni, Menichetti και Values. Η έννοια της γειτονιάς, της εργατικής κατοικίας, της οικίας για τους ανθρώπους αποτελεί αντικείμενο σχεδιασμού για τους σχεδιαστές όχι μόνο ως από άποψη πρακτικής, αλλά και ηθικής φύσεως. Γίνεται δηλαδή η προσπάθεια για τη βελτίωση του χώρου διαβίωσης ενός κάπως «αόρατου» πελάτη, που αποτελείται από χιλιάδες οικογένειες που χρειάζονται υγιή και αξιοπρεπή στέγαση, οι αρχιτέκτονες, οι μηχανικοί και οι πολεοδόμοι έχουν την ευκαιρία να μετρήσουν τους εαυτούς τους έναντι των κοινωνικών ευθυνών που το που επέφερε τόσο η ιδιότητα τους όσο και η ίδια η εποχή. Η συνοικία Tiburtino βρίσκεται στο 7ο χιλιόμετρο της ομώνυμης via Tiburtina (οδός), που συνδέει τη Ρώμη και το Τίβολι και κατά μήκος της οποίας αναπτύσσεται η βιομηχανική περιοχή της Ρώμης. Βγαίνοντας από την Tiburtina, μια μεγάλη αρτηρία, μπαίνει κανείς σταδιακά στους εσωτερικούς δρόμους, που προορίζονται για τους κατοίκους της γειτονιάς, και μετά εισέρχεται στην πιο οικιακή διάσταση, που χρησιμοποιείται μόνο από τους ιδιοκτήτες των συνδεδεμένων καταλυμάτων του κτιρίου στη σειρά. Γίνεται αντιληπτό πως έγινε η προσπάθεια δημιουργίας μιας συνοικίας που είναι απαγκιστρωμένη από την αστική ανωνυμία και μάλλον θα ήθελε να υιοθετήσει έναν πιο επαρχιακό, χωρικό χαρακτήρα, με βάση τις γειτονικές ενότητες και την προσφορά κοινόχρηστων χώρων. Η φιλοσοφία που εμπνέει τη γειτονιά γίνεται πιο εμφανής σε σύγκριση με τη μάζα των ανώνυμων κτιρίων που έχουν προκύψει στο εσωτερικό τα πιο πρόσφατα χρόνια. Η Via dei Crispolti, παράλληλα με τη Via Tiburtina, είναι ο άξονας της γειτονιάς. Από αυτήν διακλαδίζονται οι αμιγώς οικιστικοί δρόμοι, όπως via Diego Angeli, via Luigi Cesana, via Luigi Lucatelli και ο εσωτερικός μέσω Edoardo Arbib.

Εικ.35

Εικ.36

Το συγκρότημα είναι κατά κύριο λόγο οικιστικό και χτίστηκε με βάση τρεις καθορισμένες τυπολογίες και πιο συγκεκριμένα τα «case a torre», οικίες διαμορφωμένες σε πύργους των 7 ορόφων με 3 ή 4 διαμερίσματα ανά όροφο, έπειτα τα «le case a schiera», μονοκατοικίες 2 ή 3 ορόφων και τα «le case in linea» κατοικίες διατεταγμένες γραμμικά κυρίως 4 ορόφων. Επιπλέον υπάρχουν και μερικά εμπορικά κτίρια. Τα επτάωρα «case a torre» διανέμονται στην άκρη της γειτονιάς και λειτουργούν ως αντίστιξη στα σπίτια με χαμηλά τάρατσα. Το "Case a ballatoio" είναι ένας τύπος τριώροφης κατοικίας με τάρατσα, με κατάλυμα στον όροφο και αίθριο από το οποίο παίρνει φως. Τα καταλύματα στους επάνω ορόφους διανέμονται από μια στοά, ένα είδος υπερυψωμένου δρόμου. Το βασικό στοιχείο είναι η αθροιστική κατοικία στη γραμμή στην οποία μπορείτε να φτάσετε σε ορισμένα σπίτια με σκάλες έξω από το κτίριο ή να τακτοποιήσετε κατά μήκος του μπαλκονιού. Τα «case in linea» αποτελούν ένα μακρύ ενωμένο σώμα, το κεντρικό στοιχείο της γειτονιάς. Συγκεντρώνουν πολλά κτίρια, άλλοτε με μικρές μετατοπίσεις, άλλα με καθοριστικές εναλλαγές. Τέλος, σημαντικό και πιο χαρακτηριστικό σύμβολο αναγνώρισης του σχεδίου Ina Casa είναι η πολύχρωμη κεραμική πλάκα που είναι τοποθετημένη σε όλα τα κτίρια που κατασκευάστηκαν. Φτιαγμένο από καλλιτέχνες, αναφερόταν στο θέμα του σπιτιού ως ένα χαρούμενο μέρος.

Εικ.40

Εικ.37

Εικ.38

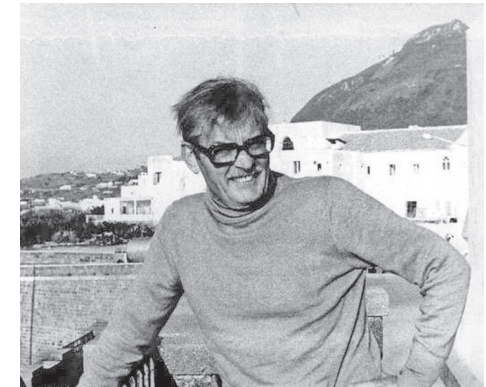

Εικ.39

8.Οι εργατικές κατοικίες στην Νότια Ιταλία

8.1. Le Vele Di Scampia, Napoli

Το “Le vele di Scampia” είναι ένα συγκρότημα κατοικιών που χτίστηκε στην ομώνυμη συνοικία της Νάπολης μεταξύ 1962 και 1975. Πήρε το όνομά του από το τριγωνικό του σχήμα, που θυμίζει αυτό του πανιού. Φαρδύ στη βάση, το κτίριο στενεύει όσο ανεβαίνεις προς τους επάνω ορόφους. Το συγκρότημα σχεδιάστηκε από τον αρχιτέκτονα Francesco Di Salvo και αρχικά αποτελούνταν από 7 κτίρια σε μια έκταση 115 εκταρίων. Τέσσερα από αυτά τα κτίρια κατεδαφίστηκαν το 1997, το 2000, το 2003 και το 2020, από τα τρία εναπομείναντα, δύο θα κατεδαφιστούν ενώ το τελευταίο θα ανακαινιστεί. Με τον καιρό, η συνοικία και οι κοινόχρηστοι χώροι του συγκροτήματος έγιναν τόποι παράνομης διακίνησης και τα ίδια τα συγκροτήματα έγιναν σύμβολο της σήψης της συνοικίας της Νάπολης. Το συγκεκριμένο έργο γεννήθηκε στο πλαίσιο ενός πρωτοποριακού και ανοιχτόμυαλο σχέδιο στέγασης που προέβλεπε επίσης την ανάπτυξη της πόλης της Νάπολης στην ανατολική περιοχή, δηλαδή του Ponticelli. Παρ' όλα αυτά, παραμένει το έργο που αντιπροσωπεύει κυρίως και ευθαρσώς την αρχιτεκτονική και το ύφος του σχεδιαστή. Το ντεμπούτο του Di Salvo στον τομέα του σχεδιασμού εργατικών και κοινωνικών κατοικιών χρονολογείται από το 1945 με τη δημιουργία, σε συνεργασία με άλλους αρχιτέκτονες, της συνοικίας Cesare Battisti στο Poggioreale. Μετά από χρόνια συνεχούς σχεδιαστικού πειραματισμού, του ανατέθηκε από την Cassa del Mezzogiorno το έργο της κατασκευής ενός μεγάλου συγκροτήματος κατοικιών στη Scampia. Τα συγκροτήματα κατασκευάστηκαν με αρκετή έμφαση στο Existenz minimum, αρχιτεκτονικό ρεύμα για το οποίο η οικιστική μονάδα του πυρήνα της οικογένειας θα έπρεπε να είχε μειωθεί στο απαραίτητο ελάχιστο, με περιορισμένο κόστος κατασκευής, αλλά με κοινόχρηστους χώρους όπου η κοινότητα αλληλεπιδρά. Ο Di Salvo δημιούργησε το έργο εμπνεόμενος από τα σοκάκια του ιστορικού κέντρου της Νάπολης.

Εικ.41

Εικ.42

Εικ.43

Μια πραγματική πόλη πρότυπο, αλλά διάφορες αιτίες οδήγησαν σε αυτό που αργότερα ονομάστηκε γκέτο, κύρια αιτία ήταν ο σεισμός του 1980 στην Ιρπίνια, που οδήγησε πολλές οικογένειες, άστεγες, να καταλάβουν τα καταλύματα των πανιών ακόμη και παράνομα. Αυτή η σωρεία αρνητικών γεγονότων συνδέθηκε με την παντελή έλλειψη κρατικών αρχών, καθώς το πρώτο αστυνομικό τμήμα ιδρύθηκε μόλις το 1987, δεκαπέντε χρόνια μετά την παράδοση της κατοικίας. Η κατάσταση έχει αποξενώσει όλο και περισσότερο ένα μέρος του πληθυσμού, αφήνοντας το πεδίο ελεύθερο για την εγκληματικότητα. Οι κήποι έχουν γίνει τόποι συνάντησης εμπόρων ναρκωτικών, οι λεωφόροι είναι πίστες για λαθραία κούρσα, οι αίθουσες εισόδου των κτιρίων τόπος συνάντησης κλεφτών.

Εικ.44

Eik.45

8.2 INA-CASA Alberobello, Puglia

Κατά την πρώτη επταετή φάση του Ina-Casa(1949–56) ο Renato Venturi σχεδίασε ένα οικιστικό έργο στο Alberobello στην περιοχή της Απουλίας στη Νότια Ιταλία. Το Alberobello είναι πιο διάσημο για τα trulli, ένας γηγενής τύπος κτιρίου με χαρακτηριστική στέγη σε σχήμα κώνου κατασκευασμένη από στιβαγμένες πλάκες λιθόστρωσης. Τα τοιχώματα των trulli είναι συνήθως καλυμμένα σε λευκό σοβά, κρύβοντας τους ασβεστόλιθους από κάτω τους, ενώ η γκριζα πέτρα των στεγών είναι αφεθεί εκτεθειμένη, δίνοντας στην πόλη ένα χαρακτηριστικό προφίλ με μυτερές στέγες να ξεχωρίζουν στον καθαρό ουρανό. Αντίθετα, στο έδαφος λευκοί τοίχοι συναντούν την άσφαλτο. Η γειτονιά αυτή που σχεδιάστηκε από τον Renato Venturi αποτελείται από μόλις τρία κτίρια που περιέχουν δεκαεννέα οικιστικές μονάδες, με επίκεντρο μια μικρή επιφάνεια πρασίνου. Ένα διώροφο συγκρότημα αρχοντικών βρίσκεται στην ανατολική πλευρά του πρασίνου, μια σειρά από μονοώροφα σπιτάκια στο βόρειο τμήμα και ένα τριώροφο κτίριο διαμερισμάτων στα δυτικά. Οι στέγες είναι δίρριχτα αετώματα που αρχικά ήταν καλυμμένα με κεραμίδι. Στην προσπάθεια δημιουργίας μιας γειτονιάς που αναδεικνύει τις τοπικές παραδόσεις, ο Βεντούρι δεν κατέφυγε σε μια απλή αντιγραφή. Αντίθετα βασίστηκε σε διάφορες τεχνικές οικειοποίησης και δημιούργησε ένα έργο που κυμαίνεται μεταξύ μιμητισμού και μνείας για το Alberobello και το trulli του. Εμφανέστατα ο Βεντούρι δεν απαρνήθηκε ολοκληρωτικά τα τοπικά υλικά αλλά τα χρησιμοποίησε μόνο ως αναφορά σε συγκεκριμένα σημεία. Η κλίμακα της γειτονιάς δεν είναι ίδια ταιριάζει με αυτή των παλαιότερων συνοικιών του Alberobello. τα κτίρια εδώ είναι ψηλότερα, με μεγαλύτερα παράθυρα και πόρτες. Ωστόσο, το έργο διατηρεί την αίσθηση εντοπιότητας της περιοχής. Τα μπλοκ κατοικιών δεν ξεπερνούν τους τρεις ορόφους και είναι σχετικά μικρές σε μήκος. Οι επιμέρους μονάδες αρθρώνονται από κενά και προβολές που βοηθούν στη διάσπαση του συνολική κλίμακα των προσώπων, συμπληρώνοντας έτσι οι επίπεδοι λευκοί γύψινοι τοίχοι που κάνουν μια πιο επίσημη αναφορά στο υπάρχον αστικό τοπίο. Η χρήση των παραδοσιακών υλικών, των μεθόδων κατασκευής και η κλίμακα αρχίζουν να δημιουργούν μια σύντηξη οπτικών ερεθισμάτων εμπνευσμένα παρόμοια με την παράδοση του τόπου. Ομοίως, η υψηλή κλίση της δίρριχτης στέγης στο διώροφο σπίτι θυμίζει τη γωνία των κωνοειδών οροφών του trulli. Αλλά εδώ στη μορφή στέγης Ο Venturi στρέφεται σε μια πιο βιωματική αναφορά παρά μια επίσημη αντιγραφή. Με άλλα λόγια, μάλλον παρά να υιοθετήσει άμεσα μια παραδοσιακή μορφή, ο Venturi έχει προσπαθήσει να αναδημιουργήσει την αίσθηση χωρίς να χρησιμοποιήσει την ίδια τη μορφή κώνου. Οι οι στέγες είναι μάλλον διαφορετικές από τις στέγες trulli, αυτές κάνουν παρόμοια εντύπωση στον θεατή, τόσο οι δίρριχτες στέγες των σπιτιών της σειράς Ina-Casa και οι απότομες κωνικές στέγες των trulli έχουν ισοδύναμα προφίλ στον ουρανό. Έτσι, το συγκρότημα Ina-Casa του Venturi στο Alberobello παρουσιάζει πέντε διαφορετικές τεχνικές που μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως αναφορά στο υπάρχον αστικό πλαίσιο. Για αρχή την χρήση παραδοσιακών μεθόδων κατασκευής, έπειτα την χρήση παραδοσιακών υλικών, την κατασκευή σε παρόμοια κλίμακα, την προσαρμογή των προϋπαρχόντων τυπολογικών στοιχείων, και τέλος την παραγωγή ίδιων συναισθημάτων και αίσθησης μέσω της διαβίωσης σε αυτά. Παρά τις πιστώσεις αυτές το έργο δεν εμφανίζεται ως υπερβολικά νοσταλγικό, αλλά μάλλον καταφέρνει να ενσωματώσει αυτές τις παραδόσεις σε ένα απλό, μοντέρνο και πρωτότυπο τρόπο.

Εικ.46

Εικ.47

8.3 ZEN, Palermo

Το ZEN είναι μια από τις τελευταίες μεγάλες δημοφιλείς γειτονιές που χτίστηκαν στο Παλέρμο μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, μια φάση κατά την οποία η πόλη αντιμετώπιζε έκτακτη ανάγκη στέγασης λόγω του σημαντικού αριθμού σπιτιών που καταστράφηκαν σε όλη την επαρχία κατά τη διάρκεια του πολέμου. Για το λόγο αυτό, ξεκινώντας από τη δεκαετία του 1950, προωθήθηκε η ιδέα της επέκτασης του κτιρίου κατοικιών προς τα βόρεια, σε αντιστοιχία με την πλούσια περιοχή του Piana dei Colli. Τα νέα συγκροτήματα ακινήτων που προέκυψαν στην αφορούσαν κυρίως την αστική τάξη της πόλης, αλλά το 1966 εγκρίθηκε ένα δημοφιλές οικονομικό σχέδιο στέγασης για την ίδρυση μιας γειτονιάς που στόχευε στις λιγότερο εύπορες κοινωνικές τάξεις. Το έργο πήρε το όνομα Zona Espansione Nord (σήμερα αντιστοιχεί στο ZEN 1) και αναπτύχθηκε ως ένας αυτόνομος οικιστικός πυρήνας, ο οποίος καταλάμβανε μεγάλο μέρος του μεγάλου αγροτικού χώρου που συνδέεται με το Baglio La Gumina, ένα από τα πρώτα οικιστικά εργοστάσια του τη βόρεια ύπαιθρο του Παλέρμο.

Εικ.48

Το 1968 ο σεισμός στο Belice προκάλεσε την κατάρρευση πολυάριθμων σπιτιών σε ολόκληρη τη δυτική Σικελία, στο ιστορικό κέντρο της πρωτεύουσας, μια περιοχή που ήδη σημαδεύτηκε βαθιά από βομβαρδισμούς στον Δεύτερο Παγκόσμιο, υπήρχε ένας σημαντικός αριθμός αστέγων που ήταν μέρος των ασθενέστερων κοινωνικών τάξεων για τους οποίους ζητήθηκαν επείγοντως νέες κατοικίες. Ως συνέπεια αυτού, το 1969 πραγματοποιήθηκε η επέκταση του ZEN, μέσω μιας προκήρυξης διαγωνισμού που κέρδισε τον επόμενο χρόνο ο αρχιτέκτονας της Novara Vittorio Gregotti σε συνεργασία με τέσσερις άλλους σχεδιαστές, συμπεριλαμβανομένων των Franco Purini και Salvatore Bisogni.

Εικ.49

Περιέγραψαν το ZEN 2 ως μια δημοφιλή γειτονιά που περιβάλλεται από πράσινο, που αποτελείται από μεγάλα κτίρια σε σειρά με το παρατσούκλι *insulae*, διατεταγμένα γύρω από έναν κεντρικό χώρο που προορίζεται για συλλογικές υπηρεσίες. Ωστόσο, το έργο υποβλήθηκε σε διάφορες παραλλαγές σε αντίθεση με τις προθέσεις των δημιουργών του, οι οποίοι εκδιώχθηκαν στην εκτελεστική φάση του εργοταξίου. Εκμεταλλευόμενη το κλίμα γραφειοκρατικών καθυστερήσεων και πολιτικής απροσεξίας, η σικελική μαφία ευνόησε την παράνομη κατάληψη των περισσότερων σπιτιών (70% σύμφωνα με τις πιο αξιόπιστες εκτιμήσεις) πριν από την ολοκλήρωσή τους, εμποδίζοντας οριστικά την ολοκλήρωση του πρωτότυπου έργου το οποίο θα ήταν μια αρμονική γειτονιά που βασίζεται στο συνδυασμό κτιριακών απαιτήσεων και πράσινων επιφανειών. Η παράνομη ιδιοποίηση των υπό ανάπτυξη χώρων απέτρεψε τη δημιουργία πολλών θεμελιωδών πρωτογενών και δευτερογενών υποδομών που λείπουν και σε ορισμένες περιπτώσεις απουσιάζουν ακόμη και στη σύγχρονη εποχή. Η σπάνια παρουσία θεσμών στην περιοχή, η διοικητική αδράνεια για την επίλυση του προβλήματος των επαγγελματιών και του δικαιώματος στέγασης, καθώς και οι εκτεταμένες συνθήκες φτώχειας στους κατοίκους του πυρήνα συνέβαλαν στο να γίνει το ZEN 2 σύμβολο υποβάθμισης στην η ακραία περιφέρεια του Παλέρμο, αυτό, σε συνδυασμό με την πολύ ισχυρή απομόνωση από τις γύρω περιοχές, διευκόλυνε την άνθιση των συμμοριών της μαφίας που εκμεταλλεύονταν τα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά ως οχυρό για παράνομες δραστηριότητες όπως το εμπόριο ναρκωτικών και όπλων.

Εικ.50

9.Εν είδει συμπεράσματος

Τόσο το Βόρειο όσο και το Νότιο κομμάτι της ιταλικής χερσονήσου βρίσκεται σε κατάσταση ανασυγκρότησης και ανοικοδόμησης μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Αυτό φέρει ως αποτέλεσμα την άμεση και δραστική προσπάθεια ανασχεδιασμού ο οποίος θα απαντά στις μείζονος σημασίας ανάγκες της περιόδου. Έτσι, τίθεται η ανάγκη σε όλη την χερσόνησο για την ύπαρξη μιας νέας αρχιτεκτονικής η οποία θα μπορεί να συμβαδίσει και να ικανοποιήσει την ρευστότητα και το κύμα ταχύτατων αλλαγών που έχουν επέλθει. Με μια πρώιμη ματιά στο δίπολο αυτό παρατηρούμε πως στο βόρειο κομμάτι γίνεται μια πιο συγκροτημένη προσπάθεια δημιουργίας εργατικών κατοικιών σε περιοχές όπου υπάρχει ήδη αναπτυγμένη βιομηχανία και ανάγκη για εργατικά χέρια ενώ στην αντίπερα μεριά γίνεται η προσπάθεια για την κάλυψη των ίδιων αναγκών κάτω από παρόμοιες συνθήκες χωρίς ωστόσο την ύπαρξη βαριάς βιομηχανίας και κινητήριων μοχλών οι οποίοι θα μπορούσαν μελλοντικά να συνεισφέρουν στην άνθιση των εργατικών συμπλεγμάτων.

Έτσι, αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι κοινωνικές κατοικίες του Βορρά να μπορέσουν να εκπληρώσουν σημαντικό κομμάτι των στόχων που είχαν τεθεί και να ικανοποιήσουν σε μεγάλο βαθμό τις ανάγκες που υπήρχαν ενώ παράλληλα στην περίπτωση της πρωτεύουσας τα αποτελέσματα κινούνταν σε έναν ρυθμό ενδιάμεσο και μετεχμιακό. Αντίθετα στις κοινωνικές κατοικίες του Νότου έλαβε χώρα ένα δυστοπικό σενάριο καθώς, δεν έγινε πρόληψη για την εργασία και την πρόοδο αυτών των κατοίκων παρά μόνο για την στέγαση τους με αποτέλεσμα πολλοί από αυτούς να διολισθαίνουν στο ήδη υπάρχον ανεπτυγμένο έγκλημα λόγω της φτώχειας και της ανέχειας.

10.Βιβλιογραφία

Η Εργατική Κατοικία κατά τον Πρώτο Αιώνα της Εκβιομηχάνισης στη Δυτική Ευρώπη: Η Περίπτωση της Γερμανίας, ΚΕΡΕΣΤΕΤΖΗ ΣΥΛΒΙΑ Αρχιτέκτων Μηχανικός, M.Sc. Αποκαταστάσεις Μνημείων

Minimum Vivendi Λάκκα Χριστίνα Παπαδάτου Κωνσταντίνα Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Δεμίρη Κωνσταντίνα

Εξέλιξη των πολεοδομικών προτύπων στην παραγωγή της κοινωνικής κατοικίας στην Ελλάδα Σοφία Κούκουρα Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Άσπα Γοσποδίνη

Αποκατάσταση και ανάδειξη του συγκροτήματος εργατικών κατοικιών του «Οικισμού Πύλης Αξιού». Σάκκος Δημοσθένης Αρχιτέκτων Μηχανικός επιβλέπουσα καθηγήτρια: Μ. Δούση

«Η λαϊκή κατοικία» Ι. Βασιλείου, 1944

«Κατοίκηση και κατοικία, διερευνώντας τα όρια της αρχιτεκτονικής» Άννη Βρυχεία 2003

Jonathon, Keats. "From Superstudio to Archizoom". Πρόσβαση 5 Μαΐου 2023.

Various writers. Πρόσβαση 6 Μαΐου 2023.
<https://en.wikipedia.org/wiki/Superstudio>

Jae Christina Kim. "Archizoom-Non-Stop City"

Stephen, Wallis. " Superstudio- The New York Times". Πρόσβαση 5 Μαΐου 2023.
<https://www.nytimes.com/2016/04/04/t-magazine/design/superstudio-design-architecture-group-italy.html>

11.Δικτυογραφία

<https://palermolive.it/zen-palermo-piazza-consiglio-comunale-approva-variante-urbanistica/>

<https://www.nuoveverrine.it/meta-dei-bambini-palermítani-vive-in-quartieri-dormitorio/>

<https://www.civico20news.it/sito/articolo.php?id=27865>

<https://iris.unipa.it/handle/10447/43894>

[https://it.wikipedia.org/wiki/ZEN_\(Palermo\)](https://it.wikipedia.org/wiki/ZEN_(Palermo))

<https://www.pandorarivista.it/articoli/il-piano-ina-casa/>

http://www.aaa-italia.org/archivio-piero-bottoni_mostra/

<https://deepblue.lib.umich.edu/handle/2027.42/64761>

<http://www.palazzodegliabati.it/i-dintorni-in-puglia/5italy-puglia-alberobello-i-trulli/>

<https://www.intrieste.com/2023/02/10/magazzino-18-remembering-the-istrian-fiuman-and-dalmatian-exiles/>

<https://digilander.libero.it/trombealvento/guerra2/varie/dalmazia.htm>

https://blogcamminarenellastoria.wordpress.com/2019/07/27/ina-casa-tiburtino-storico-quartiere-di-roma/?fbclid=IwAR2YLUphdz98qdu8m7HucHRp2EwUvgVIYxR37b_BYiV8rw2maObJUUY5uxl

<https://www.storiacity.it/guide/67-piano-ina-casa-a-napoli?fbclid=IwAR3IHqyJI44MPfB7YOdiBK626asPfwBcLflfJZKrm2V5kO8rwTW7ZUEMudE>

https://www.researchgate.net/publication/309195045_Ripensare_strategie_e_soluzioni_tecniche_per_la_riqualificazione_del_costruito_i_quartieri_INA-CASA_a_Catania_Rethinking_strategies_and_technical_solutions_for_the_building_refurbishment_the_INA-CASA_

<https://deepblue.lib.umich.edu/handle/2027.42/64761>

<https://iris.unipa.it/handle/10447/43894>

[https://it.wikipedia.org/wiki/ZEN_\(Palermo\)](https://it.wikipedia.org/wiki/ZEN_(Palermo))

https://www.researchgate.net/figure/Italy-Provinces-and-geographical-area-North-Centre-South_fig1_270115426

<https://core.ac.uk/download/pdf/159384045.pdf>

<https://www.vox.com/2014/12/1/7314717/italian-unification>

https://www.repubblica.it/spettacoli/cinema/2021/04/15/news/gomorra_una_nuova_versione_garrone_ora_il_film_e_davvero_compiuto_-296525084/

<https://www.pandorarivista.it/articoli/il-piano-ina-casa/>

<https://www.giancarlolibert.it/index.php/libri/case-ina/57-case-ina>

http://www.aaa-italia.org/archivio-piero-bottoni_mostra/

https://milano.repubblica.it/cronaca/2019/07/05/news/settanta_anni_dopo_il_qt8_e_ancora_un_quartiere_ideale-300893396/

<https://www.architetaturatoscana.it/at2011/scheda.php?scheda=F112>

<https://www.youtube.com/watch?v=Et-chojjzEw>

<https://deepblue.lib.umich.edu/handle/2027.42/64761>

12.Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1: Προϊστορική κατοικία στην Καλαβρία της Ιταλίας,
πηγή: <https://journals.openedition.org/palethnologie/534>

Εικόνα 2: Ενδεικτική αποτύπωση των ορίων της Βόρειας, Κεντρικής και Νότιας Ιταλίας,
πηγή: https://www.researchgate.net/figure/Italy-Provinces-and-geographical-area-North-Centre-South_fig1_270115426

Εικόνα 3: Antonio Gramsci (1891-1937) ήταν Ιταλός μαρξιστής, φιλόσοφος, συγγραφέας, πολιτικός και πολιτικός επιστήμονας,
πηγή: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BD%CF%84%CF%8C%CE%BD%CE%B9%CE%BF_%CE%93%CE%BA%CF%81%CE%AC%CE%BC%CF%83%CE%B9

Εικόνα 4: Ενδεικτική αποτύπωση του Βιομηχανικού Τριγώνου, κολλάζ συγγραφέα

Εικόνα 5: Ενδεικτικό διάγραμμα της διαφοράς των κατά κεφαλήν κεφαλαίων μεταξύ Βορρά και Νότου,
πηγή: <https://core.ac.uk/download/pdf/159384045.pdf>

Εικόνα 6: Αναφορά μέσω ταινιών στο οργανωμένο έγκλημα του Ιταλικού Νότου
πηγή: Gomorra, 2008

Εικόνα 7: Αναφορά μέσω ταινιών στο οργανωμένο έγκλημα του Ιταλικού Νότου
πηγή: The Godfather, 1972

Εικόνα 8: Αναφορά μέσω ταινιών στο οργανωμένο έγκλημα του Ιταλικού Νότου
πηγή: Lo Spietato, 2019

Εικόνα 9: Ενδεικτικό διάγραμμα αποτύπωσης του ιταλικού πληθυσμού στις Δαλματικές ακτές πριν τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, κολλάζ συγγραφέα

Εικόνα 10: Αναφορά στον διωγμό των Ιταλών κατοίκων από τις Δαλματικές Ακτές,
πηγή: <http://istria-fiume-dalmatia.blogspot.com/2020/>

Εικόνα 11: Αναφορά στον διωγμό των Ιταλών κατοίκων από τις Δαλματικές Ακτές,
πηγή: <http://istria-fiume-dalmatia.blogspot.com/2020/>

Εικόνα 12: Αναφορά στον βομβαρδισμό της Ρώμης από τους Συμμάχους,
πηγή: <https://www.mylondon.news/news/nostalgia/fascinating-map-shows-every-bomb-19132244>

Εικόνα 13: Αναφορά στον βομβαρδισμό του Τορίνο από τους Συμμάχους,
πηγή: <https://www.mylondon.news/news/nostalgia/fascinating-map-shows-every-bomb-19132244>

Εικόνα 14: Αναφορά στον βομβαρδισμό της Γένοβας από τους Συμμάχους,
πηγή: <https://www.mylondon.news/news/nostalgia/fascinating-map-shows-every-bomb-19132244>

Εικόνα 15: Αναφορά στον βομβαρδισμό της Φλωρεντίας από τους Συμμάχους,
πηγή: <https://www.mylondon.news/news/nostalgia/fascinating-map-shows-every-bomb-19132244>

Εικόνα 16: Αναφορά στον βομβαρδισμό του Μιλάνου από τους Συμμάχους,
πηγή: <https://www.mylondon.news/news/nostalgia/fascinating-map-shows-every-bomb-19132244>

Εικόνα 17: Αναφορά στον βομβαρδισμό της Νάπολη από τους Συμμάχους,
πηγή: <https://www.mylondon.news/news/nostalgia/fascinating-map-shows-every-bomb-19132244>

Εικόνα 18: Αναφορά στον βομβαρδισμό της Σικελίας (Παλέρμο) από τους Συμμάχους,
πηγή: <https://www.mylondon.news/news/nostalgia/fascinating-map-shows-every-bomb-19132244>

Εικόνα 19: Αναφορά στις μεταπολεμικές συνθήκες διαβίωσης μέσω ταινιών,
πηγή: Ladri di biciclette, 1948

Εικόνα 20: Αναφορά στο σχέδιο INA-Casa,
πηγή: https://www.cvce.eu/en/obj/marshall_plan_housing_project_in_italy_1948_1955-en-90116068-7bac-4201-8c32-390534334ce6.html

Εικόνα 21: Amintore Fanfani (1908 – 1999) Ιταλός πολιτικός

πηγή: https://en.wikipedia.org/wiki/Amintore_Fanfani

Εικόνα 22: Alcide Amedeo Francesco De Gasperi (1881 –1954) Ιταλός πολιτικός και πρώην πρωθυπουργός του ιταλικού κράτους

πηγή: https://en.wikipedia.org/wiki/Alcide_De_Gasperi

Εικόνα 23: Filiberto Guala (1907 – 2000)) Ιταλός πολιτικός

πηγή: https://it.wikipedia.org/wiki/Filiberto_Guala

Εικόνα 24: Εργάτες στις οικοδομές του INA-Casa,

πηγή: https://www.cvce.eu/en/obj/marshall_plan_housing_project_in_italy_1948_1955-en-90116068-7bac-4201-8c32-390534334ce6.html

Εικόνα 25: Carlo Mollino (1905–1973) Ιταλός αρχιτέκτονας

πηγή: https://en.wikipedia.org/wiki/Carlo_Mollino

Εικόνα 26: Quartiere Corso Sebastopoli, Torino,

πηγή: <https://www.museotorino.it/view/s/c64cbce540544b7ba169d42d96dd9fa9>

Εικόνα 26.II: Casa Alta, QT8, Milano

πηγή: <https://www.museotorino.it/view/s/c64cbce540544b7ba169d42d96dd9fa9>

Εικόνα 27: QT8, Milano

πηγή: <https://www.alamy.com/stock-photo-italian-houses-in-milan-typical-architecture-48162314.html>

Εικόνα 28: Pietro Lingeri (1894-1968)

πηγή: <https://architectuul.com/architect/pietro-lingeri>

Εικόνα 29: Piero Bottoni (1903–1973) Ιταλός αρχιτέκτονας

πηγή: https://it.wikipedia.org/wiki/Piero_Bottoni

Εικόνα 30: Forte Quezzi, Genova

πηγή: <https://italics.art/tip/il-piano-ina-casa-a-genova/>

Εικόνα 31: Forte Quezzi, Genova

πηγή: <https://italics.art/tip/il-piano-ina-casa-a-genova/>

Εικόνα 32: Chiesa Mater, Genova

πηγή: <https://italics.art/tip/il-piano-ina-casa-a-genova/>

Εικόνα 33: Casa in via dello Sprone,

πηγή: <https://it.wikipedia.org/wiki/INA-Casa>

Εικόνα 34: Casa in via dello Sprone,

πηγή: <https://it.wikipedia.org/wiki/INA-Casa>

Εικόνα 35: Tiburtino, Roma

πηγή: <https://blogcamminarenellastoria.wordpress.com/2019/07/27/ina-casa-tiburtino-storico-quartiere-di-roma/>

Εικόνα 36: Διάγραμμα κτιρίων

πηγή: <https://blogcamminarenellastoria.wordpress.com/2019/07/27/ina-casa-tiburtino-storico-quartiere-di-roma/>

Εικόνα 37: Case a Torre, Tiburtino, Roma

πηγή: <https://blogcamminarenellastoria.wordpress.com/2019/07/27/ina-casa-tiburtino-storico-quartiere-di-roma/>

Εικόνα 38: Le Case in Linea, Tiburtino, Roma

πηγή: <https://blogcamminarenellastoria.wordpress.com/2019/07/27/ina-casa-tiburtino-storico-quartiere-di-roma/>

Εικόνα 39: Le Case a Schiera, Tiburtino, Roma

πηγή: <https://blogcamminarenellastoria.wordpress.com/2019/07/27/ina-casa-tiburtino-storico-quartiere-di-roma/>

Εικόνα 40: Χαρακτηριστικό πλακάκι INA-Casa, Tiburtino, Roma

πηγή: <https://blogcamminarenellastoria.wordpress.com/2019/07/27/ina-casa-tiburtino-storico-quartiere-di-roma/>

Εικόνα 41: Francesco Di Salvo (1913–1977) Ιταλός Αρχιτέκτονας

πηγή: https://it.wikipedia.org/wiki/Francesco_Di_Salvo

Εικόνα 42: Εσωτερικές κλίμακες του Vele Di Scampia

πηγή: https://www.tripadvisor.it/Attraction_Review-g187785-d11823442-Reviews-Vele_di_Scampia-Naples_Province_of_Naples_Campania.html

Εικόνα 43: Le Vele Di Scampia

πηγή: https://www.tripadvisor.it/Attraction_Review-g187785-d11823442-Reviews-Vele_di_Scampia-Naples_Province_of_Naples_Campania.html

Εικόνα 44: Αναφορά μέσω ταινιών και σειρών στην καθημερινότητα στις εργατικές κατοικίες του Ιταλικού Νότου

πηγή: Gomorra La Serie, 2014

Εικόνα 45: Αναφορά μέσω ταινιών και σειρών στην καθημερινότητα στις εργατικές κατοικίες του Ιταλικού Νότου

πηγή: Gomorra La Serie, 2014

Εικόνα 46: INA-Casa Alberobello, Puglia,

πηγή: <https://www.acsa-arch.org/proceedings/Annual%20Meeting%20Proceedings/ACSA.AM.98/ACSA.AM.98.18.pdf>

Εικόνα 47: Trulli, Alberobello, Puglia,

πηγή: <https://www.acsa-arch.org/proceedings/Annual%20Meeting%20Proceedings/ACSA.AM.98/ACSA.AM.98.18.pdf>

Εικόνα 48: ZEN, Palermo,

πηγή: <https://www.youtube.com/watch?v=Et-chojjzEw>

Εικόνα 49: Αναφορά στον σεισμό στο Belice το 1968,

πηγή: <https://www.youtube.com/watch?v=Et-chojjzEw>

Εικόνα 50: ZEN, Palermo,

πηγή: <https://www.youtube.com/watch?v=Et-chojjzEw>

Εικόνα 51: Αναφορά στο σημείο σήψης που έχει φτάσει ο κοινωνικός ιστός λόγω της φτώχειας και της εγκληματικότητας στις εργατικές κατοικίες του Νότου.

πηγή: <https://www.francescoalesi.com/ngo/ngo-campagna-italia-2018/>

